

Víctimes de les innovacions

Com programar la mort dels nostres equips domèstics

No és estrany passejar pel carrer i observar com molta gent va escoltant música, o amb el telèfon mòbil a la mà xatejant o jugant. Hi ha, inclús, qui en porta dos. El que avui en dia destaca, és aquella persona que no en porta cap. Fins fa pocs anys, tenir un aparell de telefonia mòbil a les teves mans era una situació insòlita i moltes vegades irreal; avui en dia és l'única realitat. L'any 2014, segons TrendForce, es van vendre 1.167.000.000 d'*smartphones* arreu del món. Això vol dir que de cada 7 habitants, 1 va comprar un telèfon mòbil al 2014. Aquests aparells per quina raó es canvien? Disposes de l'últim i el millor *smartphone* del mercat? Pesa menys o té millors prestacions que el mòbil que tenies fins ara? Qui incita la compra? Els consumidors o les empreses mitjançant l'obsolescència programada?

“La planificació de la vida útil d'alguns dispositius electrònics o fins i tot del software.” Així és com Joan Peracaula, Catedràtic Emèrit de la UPC al departament d'Enginyeria Electrònica, defineix el concepte d'obsolescència programada. “Als aparells d'ús diari —televisors, mòbils, rentadores...— és on aquesta tècnica té més cabuda. Tot i això, no es pot demostrar que existeixi de veritat.” Bernard London, l'any 1933, ja va presentar el concepte al Govern dels Estats Units. La seva intenció era que la Gran Depressió iniciada pel Crac del 1929, quedés enrere gràcies a l'impuls que generaven els consumidors quan adquirien productes nous que venien amb data de caducitat des de la fàbrica de producció, sense que els compradors ho sabessin.

Plaques base d'aparells electrònics. EFEVerde

L'exemple més conegut quan es parla d'obsolescència programada és el Càrtel Phoebus. L'any 1924 les principals empreses de bombetes d'Estats Units i d'Europa, creaven un acord per tal d'imposar un límit de forma unitària a la vida de les làmpades. La limitació acordada va ser que una bombeta només pogués estar encesa un màxim de 1.000 hores. El límit es va fixar amb el propòsit de no tenir pèrdues econòmiques a l'empresa productores de bombetes, perquè van observar que com més investigació científica per allargar la vida de la bombeta, menys ingressos tindrien. Però el Cartel Phoebus no és l'únic cas que existeix sobre obsolescència programada al segle XX. Unes mitges de niló van ser protagonistes perquè eren més resistents que la resta de mitges del mercat i provocava que no es fessin carreres. Aquesta novetat va impulsar les dones de l'època a comprar aquestes mitges aconseguint que l'empresa que les fabricava observés com en pocs anys, el seu negoci ja hauria fet fallida a causa que no hi havia demanda, perquè ja estava satisfeta amb les mitges de niló.

Tot i aquests dos casos de creació de productes revolucionaris; l'obsolescència programada ha regit el mercat liberal des del moment de creació del concepte. Henry Ford, l'empresari que impulsà la cadena de producció i propietari de la marca automobilística Ford Motor Company, va

llançar el seu model estrella l'any 1908, el Ford T. El problema que va tenir és que va ser un cotxe que es va fabricar amb la intenció de durar. L'enginyeria que es va implementar era tota una innovació i el cotxe va ser un èxit de vendes. El seu competidor, General Motors, va decidir renovar el disseny dels seus vehicles anualment, ja que no podien competir amb les prestacions d'enginyeria que tenia el Ford T. Però sí que ho podien fer amb el disseny. Van aleshores dedicar-se a la renovació constant del xassís del cotxe, per tal d'impulsar les vendes pel disseny i no per les prestacions, d'aquesta manera el model anterior quedava obsolet de forma programada. Finalment Henry Ford, després de vendre 15.007.033 unitats del Ford T, el va retirar del mercat l'any 1927.

Traslladant-nos al present; aquestes pràctiques de programar els productes per tal que en un moment de la seva vida deixin de funcionar també existeixen. I el sector de la telefonia mòbil, n'és un exemple. L'any passat es venien més de 1.000 milions de dispositius mòbils intel·ligents, segons els estudis realitzats per TrendForce, un proveïdor global del mercat de les indústries de tecnologia. Recon Analytics, empresa que analitza el mercat i explica els canvis, mostrava que l'any 2014 el temps per canviar-se de dispositiu mòbil havia augmentat fins als 26,5 mesos. En canvi al 2013 la gent estava 22,4 mesos amb el mateix telèfon. Aquest increment ve donat per la situació de crisi que existeix actualment.

Tot i la crisi, la gent segueix comprant telèfons mòbils. Lluís Marquina, director del programa *Generació Digital al Canal 33 (CCMA)*, comenta que aquesta compra continuada bé donada per "les innovacions que presenten les empreses telefòniques, generant una necessitat d'actualitzar-se. També, però, cal remarcar que vivim en una societat de consum." Joan Peracaula, Catedràtic Emèrit de la UPC, també remarca la innovació com element clau, però "no deixem de viure en una societat on la felicitat es compra i on es crea competència entre amics per veure qui té el millor mòbil." Cosima Dannoritzer, directora i guionista del documental "*Comprar, Llençar, Comprar*"; diu que "el problema és que associem la riquesa amb els objectes i no amb valors." Segueix argumentant que "també podríem crear una economia amb més productes que no es convertissin en ferralla directament i acabessin amb els recursos del Planeta Terra. El creixement en les compres, és fals. No deixem de repetir les mateixes compres i a un cost molt alt pel medi ambient."

Una innovació que també genera problemes. Un dels exemples d'obsolescència programada actuals va ser protagonitzat per l'empresa californiana *Apple*. L'any 2003, dos germans residents a Nova York van difondre una campanya on mostraven com la bateria de l'*iPod Clàssic*, el dispositiu MP3 de la companyia, només durava 18 mesos. El judici va durar dos anys, i al 2005, l'empresa es va veure obligada a ampliar la garantia del producte i donar vals-regal per valor de 50\$ als propietaris d'un aparell on la bateria tenia una durada inferior a l'establerta des d'un inici. Des d'*Apple* van posar en marxa una pàgina web per tal de donar informació i resoldre dubtes. Actualment, la pàgina web, no existeix. www.appleipodsettlement.com. Eliminant les proves s'exemplifica la negativa per part de les empreses a reconèixer que els seus productes estan programats de fàbrica i que l'obsolescència programada existeix.

iPod Clàssic de l'any 2003. Apple

Tot i ser una reparació de les bateries imposada per la llei, al llarg dels darrers anys moltes empreses han emergit creant un nou sector. Un comerç que està tenint un creixement exponencial. Només fa falta passejar-se pels carrers de la teva ciutat i observar com els negocis dedicats a la reparació d'aparells electrònics, principalment telèfons mòbils tenen una gran presència. Lluís Marquina en feia ressò d'aquestes noves botigues. “Percebo un cert renaixement de la cultura de la reparació —en bona part, fruit de la crisi econòmica—. A més, hi ha iniciatives públiques com *Millor que nou, reparat* www.millorquenou.cat que ho impulsen.” Joan Peracaula recordant un article que havia llegit, ens explicava *La Bonne Combine*, una botiga de reparació d'electrodomèstics —aspiradors, rentadores, telèfons mòbils...—.

La Bonne Combine situada a la part de parla francesa de Suïssa, és La Meca de la reparació d'aquell indret. Aquest petit negoci s'ha fet famós, gràcies a l'anècdota que ha circulat arreu del món, si més no, el tecnològic. Christopher Inaebnit, dirigent de *La Bonne Combine* explicava que “recentment van ordenar una peça a un fabricant de televisors. Va costar al voltant d'uns 300\$. Per error, l'encarregat d'enviar el producte es va deixar l'etiqueta del preu per Eslovàquia, que era de 78\$.”

Documental *Comprar, Llençar, Comprar*

Inaebnit seguia argumentant que “molts fabricants d'electrònica són acusats d'escurçar la vida dels seus productes per tal que els consumidors en comprin de nous amb més antelació. Tot i això és impossible saber-ho però normalment tenim les nostres sospites.” Tot i ser molt coneguda aquesta botiga no és l'única que té una reputació a nivell internacional de reparació d'aparells electrònics. La pàgina web iFixit.com és l'altra plataforma on els interessats en arreglar pel seu compte els seus dispositius poden trobar-hi guies i manuals de com portar a terme l'operació.

Tot i l'impuls social a la reparació d'aparells electrònics “les pròpies companyies són les primeres que acostumen a recomanar, en una clara estratègia cap al benefici propi, la compra d'un nou dispositiu —que té moltes prestacions noves, acostumen a dir— enfront de la reparació del que s'ha espatllat.” demostra Marquina, director del programa *Generació Digital*. Peracaula, Catedràtic Emèrit de la UPC al departament d'Enginyeria Elèctrica també deixa clar que “actualment és més difícil reparar un aparell electrònic i es tendeix a substituir-lo”. “Si més no,” continua “la reparació de les peces té un preu elevat, i propicia el canvi del producte per un de nou directament.”

L'obsolescència programada ja es va crear amb aquesta intenció. La renovació dels productes per part del consumidor. D'aquesta manera el consumidor impulsava l'economia i el mercat no feia fallida. Una tècnica molt emprada per impulsar l'economia és amb el preu. Régis Chatelain explicava a Worldcrunch que “més d'una vegada a l'hora de demanar pressupost per la reparació d'una càmera, de fotos o de vídeo, aquest era lleugerament inferior al preu de comprar un dispositiu nou.” El director de Swissecology, organització dedicada al desenvolupament d'enginyeria sostenible, seguia amb “òbviament, és una estratègia per forçar als consumidors a comprar coses noves.”

Peracaula mostrava que l'obsolescència programada també té els seus avantatges, però que estan estretament enllaçats amb les seves conseqüències. “La tecnologia a l’avançar millora els productes que s’usen cada dia”. No només les millores sinó que també “fa d’efecte per a la recerca de la humanitat, un exemple molt clar és la millora dels aparells mèdics que generen una millor situació de benestar.” No obstant, no ens hem d’oblidar que també “millora els factors comercials i impulsa l’economia.”

Però molts d’aquests avantatges es veuen rellevats per les conseqüències de la pràctica de l’obsolescència programada. L’inconvenient més destacat arreu de les fonts consultades és “l’efecte que tenen els rebuigs promoguts per l’obsolescència programada al medi ambient”. Peracaula fa referència que “la gent no està conscienciada sobre els problemes que generen les deixalles de productes electrònics”. Dannoritzer, directora del documental “*Comprar, Llençar, Comprar*” explica que Serge Latouche, economista francès, li comentava que era “millor canviar ara perquè més endavant quan hi hagi escassetat de recursos, serà més difícil, menys controlable i es generaran conflictes.”

Aquestes no són les úniques conseqüències que existeixen a causa de l’obsolescència programada. Dannoritzer manifesta que molts rebuigs acaben en països del tercer món i que “el problema és que nosaltres paguem pel reciclatge de cada element quan el comprem. Però hi ha indrets, com a Ghana, que només reben l’aparell i no la taxa de reciclatge, que se la queden els exportadors il·legals al seu compte corrent.” Peracaula, també remarca que “els estats haurien de tenir més cura d’on van a parar els rebuigs electrònics que generen, ja que molts d’ells tenen elements tòxics per la societat i pel medi ambient.”

Des de Sustainable Business Forum —Fòrum del Negoci Sostenible— han creat un llistat amb les implicacions mediambientals que té la pràctica de l’obsolescència programada. La disminució de recursos, a causa de la velocitat de producció. Els problemes de rebuigs, ja que la majoria de productes es llencen un cop s’espatllen; un major consum d’energia i d’aigua per tal de fabricar els nous productes i finalment, l’existència d’una mentalitat equivocada. Aquesta mentalitat fa referència a la creença que una cosa es pot fer servir, i llançar-la de forma insostenible. Des del fòrum opinen que aquesta mentalitat a la societat costarà molt d’esforç que desaparegui.

GreenPeace, l’ONG amb la intenció de protegir i defensar el medi ambient, també ha mostrat el seu desacord amb aquesta pràctica per tal d’impulsar l’economia de les grans empreses. Green Gadgets: Designing the Future —Aparells Sostenibles: Dissenyant el futur—, és la campanya que des de l’ONG han impulsat per acabar amb els aparells electrònics insostenibles. Volen impulsar la creació de dispositius electrònics amb menys contaminants i que es dissenyin productes amb una vida més llarga a la

Residus electrònics en un país del Tercer Món.
GreenPeace

que tenen actualment. Aquestes propostes serviran per reduir els 8 kilograms de rebuig electrònic que cada habitant generava l'any 2012, segons informes de GreenPeace.

Malgrat la lluita liderada per GreenPeace contra l'obsolescència programada; aquesta segueix formant part de molts sectors, principalment tecnològics. Toni Conde, a Worldcrunch, expert en comunicació i multimèdia i professor a l'Escola Politècnica Federal de Laussane (Suïssa) manifesta com "alguns fabricants de targetes de memòria per càmeres o telèfons mòbils, limiten el nombre possible de fotografies o vídeos que es poden realitzar. D'aquesta manera passada una quantitat determinada, la targeta deixa de ser útil. Amb les impressores també succeeix una practica semblant. Aquestes ja venen programades perquè deixin de funcionar passat un cert nombre d'impressions."

L'obsolescència programada bé impulsada, entre d'altres segons Lluís Marquina pel gran interès en "l'abaratiment de l'electrònica, que ve acompanyat de processos de fabricació en massa on els processos i els controls de qualitat no són els desitjats." Sustainable Business Forum també remarca el material dels productes, que no estan fets per durar de forma indefinida, un software més nou que no és compatible amb el hardware que ja hi havia al mercat abans de la presentació del software, o les peces que tenen un elevat preu i que se li suma la difícil reparació i el cost elevat de realitzar-la.

Combatre l'obsolescència programada no és una cosa fàcil. Però no impossible. L'any 2005 els impulsors de la demanda a *Apple* per la poca vida de les bateries dels *iPod Clàssics*, van guanyar el judici. Però a nivell individual també hi ha diferents iniciatives a l'hora d'aturar la pràctica de l'obsolescència programada. Comprar productes de llarga durada, tot i això Marquina exposa que una empresa que no renovés els productes anualment però tinguessin una vida útil més llarga tindria "una gran rebuda a nivell de prestigi i de fidelització de la clientela. En referència als resultats econòmics, segurament seria una altra història." El director del programa *Generació Digital* segueix argumentant que "és probable que hi hagi molta gent disposada a pagar més si, a canvi, té la certesa que està comprant un producte amb garantia i que podrà disposar durant molts anys d'ell o, com passava abans, reparar-lo amb facilitat si s'espantia." Reciclar i denunciar als fabricants que practiquen aquesta tècnica, juntament amb l'intercanvi d'informació sobre els productes a internet són les propostes que Dannoritzer creu que beneficiaran més la lluita contra l'obsolescència programada.

Tot i l'opinió de diferents experts en la temàtica, segons Peracaula, sempre hi haurà "una certa forma difusa de mirar tot això. Hi ha les formes simplistes de mirar l'obsolescència programada, i les formes des d'un punt de vista tecnològic. Posicionar-se en només una de les dues maneres és correcte." I es que aquesta tècnica emprada des de principis del segle XX per tal d'impulsar l'economia i que el mercat no fes fallida, s'ha traslladat a la nostra societat actual i seguirà sent-hi present fins que els consumidors no ens reivindicuem i demanem una legislació que freni aquesta pràctica. Perquè l'obsolescència programada existeix, però és invisible a ulls de la llei.